

Satakunnan ammattikorkeakoulu
Satakunta University of Applied Sciences

SANNA SVARTSTRÖM

Mielen kuvia

**Mielikuvituksen merkitys taiteellisessa
työskentelyssäni**

KUVATAITEEN KOULUTUSOHJELMA
2024

Tekijä(t) Svartström, Sanna	Julkaisun laji Opinnäytetyö, AMK	Päivämäärä toukokuu 2024
	Sivumäärä 26	Julkaisun kieli Suomi
Julkaisun nimi Mielen kuvia: mielikuvituksen merkitys taiteellisessa työskentelyssäni		
Tutkinto-ohjelma Kuvataiteilija AMK		
<p>Tiivistelmä</p> <p>Tässä opinnäytetyössä tutkittiin mielikuvituksen ja taiteen yhteyttä taiteilijan omiin pohdintoihin perustuen, sekä ulkopuoliseen lähteeseen viitaten. Henkilökohtaiset mietelmät ja elämäkokemukset tukivat mielikuvituksen tutkimista.</p> <p>Mielikuvitusta tutkittiin eri näkökulmista, kuten eskapismiin ja symbolismin kautta, jotta löydettäisiin yhteys taiteilijan omien taiteen lähtökohtien ja teoksissa esiintyvien asioiden välille. Opinnäytetyön teosten toteutusprosessi oli osana tutkimista ja niiden sisältöjen selittäminen oli tukemassa mielikuvituksen ymmärtämisen prosessia.</p> <p>Työn tavoitteena oli lisätä ymmärrystä taiteilijuutta kohtaan ja löytää keinot selittämään teoksia muille ihmisille näiden havaintojen ja pohdintojen kautta sekä pohtia miten mielikuvitus, ja taiteen tekeminen ovat yhteydessä taiteellisessa työskentelyssä myös tulevaisuudessa.</p>		
<p><u>Asiasanat</u> Mielikuvitus, kuvataide, taide, symboliikka, symbolismi, luovuus, taiteellinen työskentely, eskapismi, maalaustaide</p>		

Author(s) Svartström Sanna	Type of Publication Bachelor's thesis	Date May 2024
	Number of pages 26	Language of publication: Finnish
Title of publication Images of the Mind: the importance of imagination in my artistic work		
Degree program Bachelor of Fine Arts		
Abstract This thesis examined the connection between imagination and art based on the artist's own reflections, as well as referred to an external source. Personal thoughts and life experiences supported the examination of imagination. Imagination was explored from different perspectives, such as through escapism and symbolism, in order to find a connection between the artist's own artistic starting points and the things appearing in the artworks. The making process of the physical works of the thesis was part of the research and the explanation of their contents was supporting the process of understanding imagination. The goal was to increase understanding of being an artist and find ways to explain the works to others through these observations and reflections, and to consider how imagination and making art are connected in the artists work in the future as well.		
<u>Key words</u> Imagination, fine art, art, symbolism, creativity, artistic work, escapism, painting		

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 MIKÄ ON MIELIKUVITUS?	6
2.1 Luovuus ja mielikuviitus	6
2.2 Mielikuviitus ja unelmointi	7
2.3 Mielikuviitus ympäristön tutkimisen välineenä	7
2.4 Mielikuviitus ja intuitio	8
3 MIELIKUVITUS TAITEESSANI.....	9
3.1 Opinnäytetyö-teosten prosessi	9
3.2 Teosten sisällöstä	10
3.2.1 Symboliikka	11
3.3 Teosteni ymmärtäminen.....	14
3.4 Inspiroivia taiteilijoita	15
4 ESKAPISMI.....	16
4.1 Eskapismin vaikutuksesta	17
4.2 Eskapistinen taide.....	17
4.3 Pakoilu omiin teoksiini	19
5 MITEN HYÖDYNNÄN MIELIKUVITUSTA TULEVAISUUDESSA.....	20
5.1 Tekemisen ilo	20
5.2 Merkityksistä.....	21
6 YHTEENVETO	23
LÄHTEET	

1 JOHDANTO

Opinnäytetyössäni pohdin mielikuvituksen ja taiteen yhteyttä. Koen mielikuvituksen tärkeimmäksi työkalukseni mediasta riippumatta, mutta olen huomannut, että ihmisten on vaikea tajuta tai samaistua teoksiini, koska taiteeni on niin oma maailmansa. Pohdin myös kysymystä: Voiko taide olla niin outoa tai vaikeasti lähestyttävää, että sillä ei ole merkitystä tai se on turhaa? Tavoitteenani on tämän työn avulla oppia paremmin ymmärtämään oman mieleni tuotoksia sekä mielikuvituksen merkitystä yleisesti taiteellisessa työskentelyssäni.

Käytän tutkimusmateriaalina omia ajatuksia sekä muistiinpanojani, joita kirjaan ylös opinnäytetyön taiteellisen osuuden tekemisen yhteydessä, sekä kirjallisuutta ja nettiartikkeleita. Peilaan omia pohdintojani ulkopuolelta saatuun tietoon mielikuvituksesta ja pyrin keskittymään vastauksien löytämiseen omiin henkilökohtaisiin kysymyksiini, enkä niinkään tieteelliseen tutkimukseen mielikuvituksesta.

Minulla on ollut jo jonkin aikaa vaikeuksia löytää oman taiteeni arvoa nykytaiteen kentällä ja koen tekeväni ”vääränlaista” taidetta. Tällaiset ajatukset kuitenkin vain rajoittavat ja pyrin pääsemään niistä eroon. Omalla tekemiselläni on minulle merkitystä ja uskon sen välittyvän muillekin, kun opin ymmärtämään omien teoksieni lähtökohdat paremmin. Toivon tämän työn avulla saavuttavani selkeyttä asioihin, jotta itse ymmärrän paremmin oman taiteeni lähtökohdat ja sisällön sekä pystyn myös selittämään ne muille.

2 MIKÄ ON MIELIKUVITUS?

Aluksi lähdin selvittämään mistä mielikuvitus koostuu, jotta pystyn löytämään tavat, miten mielikuvitus toimii taiteen tekemisen yhteydessä. Asioita voi luetella, jotka voivat olla yhteydessä mielikuvitukseen, mutta kysymys ”mikä on mielikuvitus?” on asia, jota tutkitaan vielä tänäkin päivänä eikä suoraa vastausta ole, pelkästään intuitioon ja spekulatiivien perustuvia keskusteluja aiheesta (Kind, 2016, s. 1). Silloin kun yritetään selittää mikä mielikuvitus on, käytetään siis mielikuvitusta.

2.1 Luovuus ja mielikuvitus

Luovuudella ja mielikuvituksella sanotaan olevan yhteys. Luovuutta arvostetaan ja sitä käytetään monella eri alalla, mutta mielikuvitus koetaan usein turhaksi ja tarkoitetuksi vain taiteilijoille ja lapsille eikä rationaalisille aikuisille (Sepper, 2013, s. 2). Mielikuvitusta ei aina erota tunteista, älystä ja haluista. Monet yhdistävät mielikuvituksen pelkästään lapsuuteen ja fantasioihin tai mielessä tapahtuviin kuviin. Todellisuudessa mielikuvitus tekee töitä koko ajan. Kun koemme jotain, mielemme peilaa sen tutuksi asiaksi mielikuvituksen avulla.

Mielikuvitusta ei myöskään täysin pysty erottamaan tuntemuksista, haluista, muistoista ja havainnoista eikä myöskään rationaalisuudesta (Sepper, 2013, s. 6–9). Olen itse ajatellut rationaalisuuden mielikuvituksen vihollisena ja olen halunnut irtautua rationaalisuudesta taiteessani, joten tieto siitä, että se onkin osa mielikuvitusta, on saanut minut huomaamaan, miten se on vain väistämätön asia, joka tapahtuu. Teosta tehdessä väkisinkin mietti asioita, miksi ja miten jatkan teostani tai mitä väriä käytän seuraavaksi, mutta vaikka nämä voisi luokitella rationalistisiksi ajatuksiksi, niin ne ovat hyvinkin mielikuvituksen tuotosta.

Teemme päätöksiä joka päivä, jotka perustuvat täysin mielikuvitukseemme. Hyvä esimerkki on ajatus siitä, että me ansaitsemme jotakin tai jätämme asian tekemättä, koska siihen liittyy jokin oletus mahdollisesti tapahtuvasta asiasta (Mielen Ihmeet, 2018, kohta ”kun me puhumme mielikuvituksesta”).

2.2 Mielikuvitus ja unelmointi

Mielikuvitus yhdessä muiden mielen voimien kanssa muodostaa ja kontekstualisoi kokemamme asiat (Sepper, 2013, s. 9). Se on siis väistämätön tapahtuma ja työväline, kun on kyseessä visuaalisen taiteen tekeminen. Mielikuvitukseen liittyy myös unelmointi ja ihmiskunnan suuret saavutukset ovatkin saaneet alkunsa jonain unelmana (Mielenihmeet, 2018 kohta ”Jotkin fantasiat auttavat ruokkimaan halua elää ja kasvaa”). Mielestäni taiteen tekemisen voi hyvin yhdistää unelmointiin. Minulla on unelma jostain, mitä haluan saavuttaa ja tuoda esille. Unelmoin, että voisin luoda jotain uutta ja ihmeellistä, jotain mitä kukaan ei ole vielä nähnyt.

Teoksen unelmointia voi ajatella myös pienemmällä skaalalla, kuin suuren asian tavoitteluna. Pelkästään se, että saa aikaiseksi asian, jonka on päässään päättänyt aloittaa ja saavuttaa sillä jonkin lopputuloksen, voidaan mielestäni luokitella unelman saavuttamiseksi. Unelmointi on toki jokaiselle yksilöllistä ja unelmien suuruus voi vaihdella, mutta tiedostamme yleensä vain suurempien unelmien toteutumisen ja emme keskity arkielämässä tapahtuviin pienempiin saavutuksiin. Koen itse taiteen tekemisen ja teoksen valmistumisen unelman saavuttamisena sen takia, että en koe taiteen tekemisen mahdollisuutta itselleni itsestään selvyytenä.

2.3 Mielikuvitus ympäristön tutkimisen välineenä

On tutkittu, että mielikuvitus on syntynyt ihmisille ennen kieltä ja se on ollut keino ymmärtää vaarallista maailmaa, jossa elämme (Sand, 2019, kohta ”Where Does Imagination Come From?”). Koen itse tutkivani ympäristöä, jossa olen teoksissani ilmentyvien uusien maailmojen ja ulottuvuuksien kautta tai ajatusprosesseissa, joita käyn teoksia tehdessä. Teen usein oivalluksia, kuten miksi jokin asia on niin kuin se on tai pohdin, tarvitseeko asioiden olemiseen tai olemattomuuteen edes olla mitään syytä.

Minulle mielikuvitus on tärkeä väline, jota haluan ruokkia ja pitää yllä, antaa sen kukoistaa ja näyttää minulle, mihin se pystyy. Taiteelliset teokseni ovat mielestäni selkeästi mielikuvitukseni tuotoksia ja niiden tekemisessä minua innostaa se ajatus, että saan tutkia, mitä kaikkea mieleni voikaan luoda. Tutkin myös ympäristöäni jatkuvasti mielikuvituksen avulla siten, että lähdän kuvittelemaan omalla tavallani, miten jokin

asia muuntuu tai luon uusia tapahtumia mielessäni. Mielikuvituksen käyttö avaa loputtomat mahdollisuudet taiteelle, kun teokset voivat irtautua todellisuudesta uusiin ulottuvuuksiin (Garrett, 2014, kohta ”Learning to Be Free”). Esimerkiksi katsoessani ulos ikkunasta, kuvittelen miten puiden oksat lähtevät kiemurtelemaan ylöspäin ja luovat uusia muotoja, tai kun joudun odottamaan vuoroani, vaikka lääkärin vastaanotolla, kuvittelen erilaisia skenaarioita siihen tilaan. Koen, että kun annan mielikuvitukseni lentää tällä tavoin arkielämässä, se pitää yllä myös omaa kykyäni luoda ja tehdä mielikuvituksellista taidetta. En kuitenkaan tiedostaen pidä kuvittelutaitoani yllä vaan se tapahtuu minulle hyvin luonnostaan. Pikemminkin arvostan ja tutkin sitä ja sitä kautta pyrin säilyttämään sen.

2.4 Mielikuvitus ja intuitio

Intuitio on osa mielikuvitusta ja yksi tärkeimpiä välineitä teosteni luomiseen. Intuitio on aavistus, joka toimiakseen tarvitsee vapaan mielikuvituksen toiminnan, ja sen avulla voi luoda itsestään erillisiä asioita sekä nähdä ympäristön tai horisontin ulkopuolella olevia asioita (Bussey, 2015, s. 143–145). Intuitiolla tehtyjä teoksia onkin vaikea selittää, sillä teosten sisällöt voivat perustua aavistukseen tai hetkelliseen tuntemukseen, joka kertoo, miten asioiden kuuluu teoksessa olla. Rationaalisuuskin on osa mielikuvitusta ja intuitiota voi pitää sen vastakohtana. Itse huomaan, että teoksia tehdessä intuitio ja rationaalinen ajattelu vuorottelee.

Intuitioon on hyvä oppia luottamaan ja yleensä silloin, kun kokee tehneensä jotain hienoa intuitioon perustuen, niin kokee suurinta onnistumisen tunnetta. Tuo onnistumisen tunne on jotain itsetuntoa parantavaa ja lisää luottoa omiin kykyihin. Mietin kuitenkin, että vaikka tekeekin jotain intuitiolla, niin tekee rationaalisen päätöksen luottaa siihen, kun tiedostaa tilanteen, milloin se on sopivaa. Onkin hyvä pohtia, milloin oikeasti on täysin intuition vallassa ja milloin ei, mutta raja on yhtä häilyvää kuin se, mistä kaikesta mielikuvitus koostuu ja mistä ei.

3 MIELIKUVITUS TAITEESSANI

Kun teen taidetta, ajattelen, että valkoinen tyhjä kangas on ikkuna toiseen ulottuvuuteen, johon itse päätän sisällön. Tekemisprosessi ei kuitenkaan ole niin yksiselitteinen. Kuuntelen myös mitä tauluun syntyvä maailma kertoo minulle ja vuorovaikutuksessa sen kanssa luon näkymää. Teen sen mukaan päätöksiä, että osittain annan itselleni vapauden lisätä mitä ikinä tulee mieleen, mutta katson myös kokonaisuutta, pyrin luomaan tasapainoisen kokonaisuuden, joka ei muistuta meidän maailmaamme, mutta kuitenkin sisältää asioita, jotka ovat ihmisille tuttuja. Koen, että koska mielikuviutus on kuitenkin asia, joka koostuu kokemistamme asioista, ei turha todellisuudesta irtautuminen ole tarpeellista.

3.1 Opinnäytetyö-teosten prosessi

Opinnäytetyö-teoksien tekovaiheen alussa olen seurannut melkein pä samaa kaavaa. Ihan aluksi minulle oli tärkeää rakentaa taulupohjat itse. Teoksen tekeminen alkaa jo taulupohjasta, koska koen suurta arvostusta aikaa ja käsityötä kohtaan, jota niiden tekemiseen vaaditaan ja pohjat ovat minulle vähän kuin portaaleja, jotka avaavat ikkunan tulevaan uuteen ulottuvuuteen, joka maalatessa avautuu. Minulle tuo myös jotain kummallista mielihyvää ajatus siitä, että tiedän täysin, mitä teokseni syntyprosessiin kuuluu, jos ei lasketa materiaalien tuotantoa ja sen sellaista. Vaikka en koe olevani veistäjä niin taulupohjan rakentaminen on minulle eräänlainen taiteellinen prosessi.

Päätin antaa itselleni vapauden luoda mitä ikinä tauluihin syntyy, joten tein valmiiksi kuusi melkein samankokoista taulupohjaa. En halunnut asettaa painetta liiallisella teosten suunnittelulla tai tarkkaan harkitulla määrällä. Koin, että tällainen vapautuneisuus oli itselleni tärkeää, koska taidekoulun kursseilla on kuitenkin aina tiettyjä sääntöjä ja odotuksia, joten halusin opinnäytetyössäni tutkia hyvin vapautuneesti mitä minusta tulee ulos.

Aloitan teoksen maalaamisen usein niin, että taulupohja on vaakatasossa. Valitsen haaLEAN pohjaväriin ja teen öljyväristä litkun, joka voi hyvinkin olla edellisestä maalauksesta jäänyttä jämämaalaa, jonka sekaan kaadan veden, jossa pensselit ovat uineet.

Teen näin useammastakin syystä, yksi on se, että vihaan heittää maalia hukkaan ja toiseksi näin syntyy väri, joka ei ole täysin riippuvainen omasta päätöksestäni. Lisäksi minua kiehtoo ajatus siitä, että uudessa teoksessa on osa edellisestä mukana, vähän niin kuin kokemukset ja muistot, jotka vaikuttavat mielikuvitukseemme ja päätöksiimme, joita teemme tulevaisuuden tilanteissa. Seuraavaksi valitsenkin tuon taustaväriin mukaan intuitioon luottaen toisen värin, jonka jätän myös hyvin vetiseksi. Valitsen suuren siveltimen tai maalipensselin ja lähdän koko kehon voimin luomaan erilaisia kuvioita ja nauhoja, jotka kulkevat läpi teoksen.

Tässä vaiheessa jätän teoksen sivuun ja odotan, että teos kertoo minulle, miten sitä jatkan. Välillä ideat tulevat päähän, kun yritän nukahtaa tai herään keskellä yötä. Toisinaan ideat syntyvät työhuoneella ja joskus ne voivat tupsahtaa tilanteessa kuin tilanteessa. Annan itselleni myös mahdollisuuden jatkaa ”valmista” työtä. Usein kun katson teosta, niin se kertoo minulle, että se on valmis ja olen silloin täysin varma siitä, mutta joskus käy niin, että saan jonkin mielenyhtymän kautta idean minkä tiedän toimivan teoksessa ja lähdän jatkamaan sitä. Kun teoksella ei ole selkeää päämäärää mihin se on menossa tai tarkkaa luonnosta minkä mukaan työskentelen, niin silloin on mielestäni hyvä antaa vapaus teoksen jatkua ja muuttua. Teos kyllä kertoo minulle itse, kun se on valmis. Kaiken vapauden myötä, oli mielestäni tärkeää, että teosten tekoprosessi oli melko kaavamainen, joka antoi hyvän potkun alkuun pääsemisessä, mutta sisällöt saivat vaihdella vapaasti.

3.2 Teosten sisällöstä

Teen ratkaisuja maalatessa niin, että en sen kummemmin ajattele niiden merkitystä tai sanomaa, mutta silloin en itsekään ymmärrä miksi teen asiat niin kuin ne teen. Siitä syystä minulle oli tärkeää lähteä tutkimaan mistä mielikuvitukseni tai mielikuviutus ylipäänsä koostuu.

Lisäksi lähdin tutkimaan symbolismia, koska huomasin yhtäläisyyksiä teoksissani esiintyvien asioiden symbolistisissa merkityksissä sekä niitä tehdessä syntyneissä aja-

tuksissa, tunteissa tai kokemuksissa, joita olen pyöritellyt pääni sisällä. Kuitenkin värit, muodot ja hahmot, joita teoksissani on, kumpuavat jostain kokemuksistani tai mielityksistä, jotka ovat iskostuneet ajan saatossa päähäni.

3.2.1 Symboliikka

Olen huomannut, että ympyrän muoto toistuu teoksissani ja olen tutkinut sen symboliikkaa ymmärtääkseni, miksi se on minulle niin intuitiivisesti toistuva ratkaisu. Ympyrä symboloi mm. ikuisuutta, täydellisyyttä, olemattomuutta ja myös kaikkeutta sekä itselleni tärkeintä; luomista (Adan, 2024, kohta ”The Circle of Life”).

Maalatessa ajattelen ympyröitä tehdessäni juuri luomisprosessia. Teen ympyröitä, jotka ovat teokseni todellisuuden rakennuspalikoita. Teokseni eivät siis aina ole valmiita ja täydellisiä ulottuvuuksia, vaan niissä on myös usein uuden ulottuvuuden luomisprosessi käynnissä ja katsojat ja minä itse voimme mielikuvituksen avulla teosta katsoessa päättää mihin suuntaan prosessi jatkuu tai millainen on lopputulos.

Figuurit kuvastavatkin yleensä teoksissani sen ulottuvuuden luoja. Teoksessani ”Kutovat” (kuva 1) Actias luna -yöperhoset ovat oman ympäristönsä luoja, kun taas teoksessani ”Laakso” (kuva 2) luoja on kuvastamassa ihmishahmon kaltainen figuuri. En aloita maalaamista näistä hahmoista, joten maailma ei sinänsä rakennu niiden ympärille teosprosessin aikana, vaan ympäristön luoja kuvaavat figuurit ovat vuorovaikutuksessa teoksessa näkyvään ympäristöön.

Kuva 1. Kutovat, vesiliukoinen öljy ja öljypastelli, 119,8 x 99,3 cm, 2024, Sanna Svartström.

Kuva 2. Laakso, vesiliukoinen öljy, öljypastelli ja hiili, 119,5 x 98,5 cm, 2024, Sanna Svartström.

Minulla on lapsesta asti ollut mieltymys pelleihin ja olen aikuisempänä alkanut miettimään niihin sidottua symboliikkaa. Itse koen pellet sympaattisina ja naivistisina hahmoina, jotka pakoilevat todellista maailmaa. Pellet ovat myös ylösalaisin olevan maailman symboleja ja lopun tuojia ja niille on sallittua tehdä asiat epätavallisesti, sosiaalisista normeista poiketen ja ylitsepursuavasti (Fraquoh & Franchomme, 2019, kohta ”Clowns, Clowns Everywhere: The Meaning of Clowns, Jesters and Harlequins”).

Teoksessani ”Opas” (kuva 3) halusin luoda neutraalin oloisen maailman, jossa häilyvän sävyinen pelle on odottamassa sinne tulijoita. Pelle on tässä teoksessa lempeä, neutraalisti maailmasta ajatteleva olento, joka antaa tilaa katsojan ajatuksille. Oma mieltymykseni pelleihin liittyykin siihen, että he ovat samaan aikaan todellisia, tässä maailmassa olevia asioita, mutta heillä on myös kosketus sisäiseen maailmaan, jota joudumme piilottelemaan muilta.

Silti näen pellet viattomina olentoina ja en osaa samaistua pelleihin kohdistuvaan pelkoon, jonka olen kuullut monen omaavan. Minussa pellet aiheuttavat empaattisen reaktion. Pelleillä on jokin syy, miksi he piiloutuvat hahmon alle, joka ei aina välttämättä ole kovin positiivinen. Ehkä juuri mielikuvitukseni auttaa minua näkemään ulkoisten

asioiden sisäpuolelle ja siksi ymmärrän joitain asioita moniulotteisesti ja minun on helppo nähdä asioiden eri puolet, kuten pellejen kohdalla.

Kuva 3. *Opas, vesiliukoinen öljy ja öljypastelli, 119,5 x 99,2 cm, 2024, Sanna Svartström.*

Muita symbolistia merkityksiä, joita teoksistani löytyy ovat hampaat, jotka voivat symboloida aktiivisuutta ja sisäisen olemuksen turvaamista, sekä kädet, joiden symbolistinen merkitys riippuu paljon niiden asennosta tai eleestä, mutta ne voivat symboloida esimerkiksi antamista ja turvaamista (Cirlot, 1990, s. 137, 332). Sisäisen olemuksen piilottelu onkin mielenkiintoinen symbolistinen merkitys, sillä se liittyy myös pelleihin ja en ole aikaisemmin yhdistänyt pellejä mitenkään hampaisiin.

Hampaat ovat ilmestyneet teoksiini luultavasti sen takia, että ne ovat aiheuttaneet minulle paljon päänvaivaa läpi elämän. Koen auki olevan suun ja hampaat myös tietynlaiseksi irvailuksi tai selän takana puhumiseksi ja kateudeksi. Kädet taas näen kurkottavina elementteinä, jotka tavoittelevat jotain, mutta myös antavat samalla jotain pois.

Lisäksi hyvin intuitiivinen lisäys teoksiini on jo pitkään ollut pisara. Ajattelen pisaran kuvastavan kyyneltä, mutta myös energian lähdeä ja sen valuvan liikkeen näen puhdistavana ja uudistavana voimana. Pisara voi myös kuvastaa väliaikaista tilaa, sillä

pisara on liikkeessä oleva asia, joka muuttaa muotoaan ja veteen pudotessaan muuttuu osaksi sitä menettäen yksilöllisyytensä (Johnson, 2020).

Symbolisten merkitysten tutkiminen on saanut minut oivaltamaan miten huomaamatta tietyt asiat symboloivat juuri sellaisia asioita, joita ajattelen tai käsittelen taidetta tehdessä, kun taas toisinaan olen itse kokenut ne aivan erillä tavalla tai hakenut eri tarkoitusta. Tärkeintä on kuitenkin ollut symbolien tutkimisessa se, että se on selkeyttänyt omaa ajattelua siitä, mitä merkityksiä haluan tiedostaen tai tiedostamatta antaa teoksissani esiintyvillä asioilla.

Opinnäytetyö teoksiani yhdistää ainakin yksi ulospäin näkyvä elementti, joet tai nauhat, miksi niitä haluaakin kutsua. Intuitiivisesti ja koko kehon liikkeellä syntyvät nauhamaiset siveltimen vedot voivat kuvastaa monia asioita. Itse näen ne polkuina, jatkumoina, virtauksina ja jonkinlaisena energiana. Joen symboliikka on laaja ja aihetta tutkiessani kiinnitin muutamiin seikkoihin erityisesti huomiota, kuten tunteiden ja vapauden merkitykseen, ja energian siirtymiseen jota joki kuvastaa (Rivers are Life Team, 2023).

Minulla on jokaiseen teokseeni jonkinlainen tunneside ja koen erilaisia tunteita sitä tehdessä, samoin koen vapautta, kun voin tehdä kankaalle mitä haluan. Katsellessani kaikkia kuutta teosta vierekkäin, näin niissä tietynlaisen sarjallisuuden, tuli se sitten saman tyyliisestä tekoprosessista tai vain siitä, että ne ovat minun sisäisen maailmani kuvia niin teokseni voi nähdä kuvina samasta universumista, mutta eri kohdista sieltä.

3.3 Teosteni ymmärtäminen

Kaikkia teoksiani yhdistää juuri se elementti, että ne ovat muiden asioiden lisäksi kurkistus minun sisimpääni sekä tunteisiin, joita en muuten pysty tai edes osaa tuoda esille muille. Siksi en aina ymmärräkään teoksiani, vaikka näen niissä itselleni paljon tuttua ja miellyttävää, koska en ymmärrä itseänikään enkä tunteitani aina selkeästi. Toki ymmärrystä on kertynyt ajan saatossa ja tuntuu, että ymmärrän itseäni ja siten teoksiani koko ajan enemmän. Ehkä syy ymmärtämättömyyteeni onkin se, että teokseni ovat niin henkilökohtaisia.

Aika, itseni kehittäminen henkisesti ja taidollisesti sekä omien teosteni symboliikan ja muun sisällön tutkiminen varmasti auttaa minua ymmärtämään teoksiani paremmin, kuten on jo tämänkin työn aikana tapahtunut. Nautin kuitenkin myös siitä, että teoksissani on itselleni ja muille pientä mystiikkaa. Ne eivät suoraan kerro katsojalle mitä haluan sanoa tai aseta oletuksia. Teoksiani voi ymmärtää niiden esittävien asioiden ja figuurien kautta, mutta syvempi ymmärrys tulee siitä millaisen tunteen ne aiheuttavat tai mitä mielikuvia, muistoja tai ajatuksia ne herättävät.

Teoksia tehdessä siis ajattelen ja käsittelen paljon suuriakin asioita ja vaikka en aina muista ajattelemiani asioita jälkeen päin, niin silti teoksiin syntyy vahva tunneside. Itselleni teosten luomisprosessi on yhtä tärkeä kuin lopputulos. Kun yritän selvittää mistä valmiissa teoksessa on kyse ja päästä sisälle sen maailmaan niin koen sen olevan henkisesti yhtä tärkeää kuin se, että pääsen teoksia tehdessä käsittelemään asioita.

3.4 Inspiroivia taiteilijoita

Nähdessäni ensimmäistä kertaa Hieronymus Boschin (1450–1516) teoksia, ällistyin siitä, miten mielikuvituksellisia ne olivat. Hän teki omana aikanaan taidetta, joka poikkesi paljon sen ajan tyyppillisestä tyyliisuuntauksesta, mutta oli silti menestyksekkäs ja loi itse oman suuntauksensa, josta tuli myöhemmin sen ajan trendi (Fischer, 2018, s. 13–14). Hänen luomuksensa, kuten *The Garden of Earthly Delights* (kuva 4), antoivat minulle rohkeutta luottaa omaan mielikuvitukseen ja tehdä asioita, jotka voivat vaikuttaa oudoilta (Bosch, 1490–1500).

Toinen minua inspiroiva taiteilija on Leonora Carrington (1917–2011) ja hänen mystiset teoksensa, esimerkkinä kuva teoksesta *The Giantess* (kuva 5) (Carrington, 1947). Hänen teoksiaan ei pidä katsoa järjellä vaan tunteella ja niin itsekkin toivoisin, että teoksiani katsottaisiin (Reponen, 2022). En kuitenkaan koe, että olen lähelläkään näiden kahden taiteilijan kaltaista vapautta, taidokkuutta ja mielikuvituksellisuutta omissa teoksissani, mutta heidän kauttaan olen saanut rohkeutta luottaa omiin ideoihin ja teoksiini, joita on välillä vaikea selittää.

Kuva 4. Hieronymus Bosch, *The Garden of Eearthly Delights* (yksityiskohta), Bosch, 1490-1500.

Kuva 5. Leonora Carrington, *The Giantess*. Carrington, 1947.

4 ESKAPISMI

Eskapismi eli todellisuuden pakoilu tarkoittaa halua päästä irtautumaan todellisesta ympäristöstä ja tilaa, jossa voi olla harkitsematta omaa olemistaan sekä ajatuksiaan ja siihen monesti liitetään negatiivinen stigma kuten liiallisuuteen eli addiktio. Eskapismiin liittyy kuitenkin monta ihmisen hyvinvoinnille positiivista asiaa, kuten stressin lievitys ja hauskan pito (Stenseng, ym., 2021, s. 320). Koen, että eskapismi liittyy mielikuvitukseen, sillä mielikuvitus auttaa ymmärtämään meitä ympäröivän maailman, mutta myös irtautumaan siitä (Kind, 2016, s. 8).

Olen aina tiennyt, että pakoilen todellisuutta pelimaailmoihin, mutta opinnäytetyöprosessin aikana olen ensimmäistä kertaa alkanut ajattelemaan taiteen tekemistäni myös eskapismien näkökulmasta. Taiteessani ovat pyörineet aina fiktiiviset hahmot ja jo lapsena harjoittelin piirtämistä erilaisten fantasia ja popkulttuurihahmojen kautta. Olen pohdiskellut sitä, miten olen kasvanut luonnon keskellä, paljain jaloin metsissä ja pelloilla juosten, mutta silti olen aina keskittynyt fiktiivisten asioiden kuvaamiseen piirtäen ja maalaten.

Lapsuudessa ympäröivä luonto oli kuitenkin myös paikka, johon menin pakoon ja mielikuvituksen avulla loin vaikka mitä taianomaisia fantasioita ja todellisuuksia. Nykyään yhdistän luonnossa ja ympäristössä näkemiäni ja kokemiani asioita taiteeseen, mutta en ole kiinnostunut kuvaamaan niitä sellaisina kuin ne ovat. Luonto on mitä se on, en pysty siihen vaikuttamaan, mutta sieltä keräämistäni havainnoista voin ammentaa inspiraatiota taiteeseen ja luoda jotain uutta.

4.1 Eskapismien vaikutuksesta

Eskapismi on ollut monella tavalla elämässäni läsnä niin negatiivisesti kuin positiivisestikin, mutta ennen kaikkea koen sen merkitykselliseksi selviytymiskeinoksi monissa elämäni varrella tapahtuneissa asioissa. Kun pohdin omaa lapsuutta ja nuoruutta, en yhtään ihmettele, miksi olen pakoillut ympäristöäni luontoon ja myöhemmin enimmäkseen pelimaailmoihin. En mene lapsuuden kokemuksiini sen pidemmälle, mutta koen, että pelimaailmat ja virtuaalitodellisuudet toivat minulle paljon turvaa ja lohtua, mutta oli myös aika, jolloin todellisuuden pakoilu oli lähellä mennä liian pitkälle enkä halunnut tai pystynyt kokemaan kuin vähän, jos ollenkaan ympäröivää todellisuutta ilman suurta ahdistusta.

Tästä elämän vaiheesta on kuitenkin siirrytty seuraavaan ja nykyään pelaaminen on arjen stressistä irtautumista, rentoutumista ja mukavaa ajanvietettä. Nykyään todellisuuden kohtaaminen ei tuota minulle ongelmia, mutta koen todellisuuden välillä aika tylsäksi. Hakeudun luultavasti kuitenkin sen takia harrastuksissani ja taiteessani todellisuuden ulkopuolelle. Oma taiteen tekeminen on siis tietynlainen todellisuudesta erkaantuminen, kun sitä tehdessä pyrin luomaan tästä todellisuudesta poikkeavan maailman.

4.2 Eskapistinen taide

Olen tutkinut jonkin verran erilaisia taidesuuntauksia ja löydän monista samoja elementtejä kuin omassa taiteessani, mutta en ole vielä pystynyt lokeroitumaan mihinkään suuntaan. Yksi näistä on surrealismi, joka pyrkii muuttamaan todellisuutta ja luo-

maan outoja ja epätasapainossa olevia asioita (Jones, ym., 2020, s. 463). Keskityn kuitenkin enemmän ekspressiiviseen maalaamiseen ja intuitioon kuin realististen asioiden ja todellisuuden vääristelyyn. Teoksissani on myös paljon abstrakteja elementtejä, jotka ovat osa kuvaamaani maailmaa ja niistä katsojille tuleekin usein omia mielikuvia, joita kuulen mielelläni.

Eskapistista taidetta tutkiessani löysin muutamia hyviä oivalluksia, kuten sen, että kauniiden asioiden kuvaaminen on eskapistista taidetta, jota voi kuvailla myös terapeutiseksi taiteeksi. Katsoja voi unohtaa eskapistisen taiteen avulla tosi elämän murheet ja huolet, kun voi katsella jotain kaunista (Childs, 2019).

Opinnäytetyöohjaajien kanssa käydyssä katselmuksessa minulle tokaistiinkin, että teokseni ovat kauniita. En kuitenkaan ole koskaan itse tavoitellut kauniiden taulujen tekemistä, mutta voihan se olla vain luonnollinen tapahtuma, kun miettii oman taiteeni lähtökohtia ja prosessia, jossa kuuntelen intuitiota ja omia mieltymyksiäni. Kauneus ei kuitenkaan ole ainoa asia taiteessa, jonka kautta voi paeta todellisuutta, vaan hienointa onkin se, jos pakeneminen tapahtuu niin, että antaa mielikuvituksen lähteä vapaasti liikkeelle. Liiallisen realistisuuden tuputtaminen laittaa taiteen tiettyyn kategoriaan ja asettaa tietynlaiset odotukset, mikä tukahduttaa luovuuden ja pääsyn todellisuuden ulkopuolelle, joka on tärkeää nykypäivän huonojen uutisten keskellä (Eastham, 2021).

Haluankin, että taiteeni on nykyhetkestä irtautumisen keino, oli se sitten kauneuden takia tai sen, että teokseni eivät kuvaa todellisuutta tai todellisia asioita ainakaan kovinkaan paljon. Uskon vahvasti, että oma eskapistinen taiteeni on erityisen tärkeää nykyajassa, jossa elämme, ja ehkä itselleni se on hyvinkin välttämätön tapa tehdä taidetta, jotta koen sen merkitykselliseksi. Lokeroituminen tiettyyn kategoriaan ei ole tarpeellista ja itselleni se voisi olla myös hyvin rajoittavaa. Olkoon taiteeni nyt kuitenkin eskapistista taidetta, se on laaja käsitys, mutta auttaa minua selittämään taiteeni lähtökohtia.

4.3 Pakoilu omiin teoksiini

Toiveeni on, että katsojat pääsevät taulujeni sisäiseen maailmaan niin kuin itse pääsen, mutta jokainen omalla tavallaan ja että katsojat pääsevät hetkelliseen erkaantumiseen arkielämiensä tohinoista. Itse valmista teosta katsellessani saatan kuvitella itseni siihen maailmaan. Esimerkiksi teoksessani ”Tunne” (kuva 6) kävelen nauhojen lomassa ja niiden varrella on pieniä mustia oviaukkoja, joista pääsee taas uuteen ulottuvuuteen. Nimesin teoksen sen perusteella, että se on aiheuttanut minulle hyvin paljon ristiriitaisia tunteita, kuten turhautumista ja iloa.

Välillä teos aiheuttaa minulle tunteita, mutta toisinaan käsittelen tunteita taulun kautta, kuten teostani ”Tahdon” (kuva 7) tehdessä käsittelin henkisesti surua ja menetystä, mutta myös rakkautta ja elämän kiertokulkua. Sydän janat ovat ikään kuin läheisyyden ja lämpimien muistojen kulkua meidän lävitse.

Kuva 6. Tunne, vesiliukoinen öljy, öljypastelli ja hiili, 119,5 x 99,2 cm, 2024, Sanna Svartström.

Kuva 7. Tahdon, vesiliukoinen öljy ja öljypastelli, 119,2 x 99,3 cm, 2024, Sanna Svartström.

Koen, että tunteiden siirtäminen tauluun on tietyllä tavalla myös eskapistista käytöstä. Voin päästää tunteistani irti, kun tiedän, että ne ovat nyt osa taulua. Pystyn kyllä käsittelemään tunteinani ja tuomaan ne ulospäin muutenkin, mutta koen, että ne saavat erityisen merkityksen, kun ne ovat osana teosta.

Viimeinen teokseni, jonka tein valmiiksi opinnäytetyönäyttelyä varten oli ”Seikkailu” (kuva 8), joka yllätti minut siten, että se näyttäytyi minulle valmiina niin nopeasti. Teos jäi hyvin pelkistetyksi, mutta siellä seikkailevat pienet hahmot ovat mielestäni aika vahva elementti. Minulle ne kuvastavat uskaltamista ja rohkeutta lähteä seikkailuun, vaikka ympärillä oleva maailma ei olekaan tuttu tai sen hahmottaminen on vaikeaa. Tämä oivallus onkin mielenkiintoinen, koska juuri se minua odottaa valmistumisen myötä.

Kuva 8. Seikkailu, vesiliukoinen öljy, öljypastelli ja hiili, 116,5 x 99,5 cm, 2024, Sanna Svartström.

5 MITEN HYÖDYNNÄN MIELIKUVITUSTA TULEVAISUUDESSA

5.1 Tekemisen ilo

Olen taiteen tekemisen saralla mielenkiintoisessa kohdassa. Olen innostunut taiteen tekemisestä ja kokeilemisesta. Tavoitteenani on lähinnä katsoa, mihin pystyn ja se tuo minulle suurta paloa tekemiseen. Valmistuvien näyttelyyn tekemäni työt ovat olleet juuri siinä kokeilunhalun palossa tehtyjä. Minulle tuo äärimmäistä iloa se, että olen

päässyt irtautumaan ainakin suurimmilta osin paineesta suoriutua ja yrittää tehdä jotain suurta ja mahtavaa. Juuri sen takia, koen, että olen luonut jotain suurta ja mahtavaa.

Olen antanut itseni kokeilla, epäonnistua ja onnistua. Työni ovat siinä vaiheessa, että minulla on vielä paljon annettavaa ja kehittymisen varaa. Koen, että ensimmäistä kertaa taiteen tekeminen on minulla siinä pisteessä, että olen pystynyt vapautumaan kokeilemiselle ja en ole ajatellut, mitä muut minulta odottavat, joten siksi olen niin ylpeä tekemistäni teoksista. Ne ovat olleet omalle tulevalle uralleni hyvä aloitus.

Pyrkimykseni on päästä vielä pidemmälle realistisuuden, surrealismien, abstraktin ja intuitiivisen työskentelyn yhdistämisessä ja luoda vielä kiehtovampia ja uniikkeja kokonaisuuksia. Mielikuvituksen hyödyntämisessä tulevaisuudessa minulle on tärkeintä, että annan sen tuoda ideoita vapaasti ja jatkaa muissa maailmoissa elämisen todellisuuden tiedostaen.

5.2 Merkityksistä

Olen tämän työn avulla selvittänyt sitä, miten teokseni yleensä rakentuvat ja ainakin osittain sitä, mitä mielikuvituksen tekee. Mielikuviutus on väline, joka ilmenee teosprosessissa intuition, sommitteluna ja se myös kertoo minulle halujen ja kuvitelmiensä kautta sen, mitä tauluun tulee tehdä. Halut ja mieltymykset ovat rakentuneet elämäkokemuksieni kautta, joka tuo jo itsessään tärkeän ja mielenkiintoisen aspektin teoksiini.

Toivon, että pystyisin tulevaisuudessa luomaan teoksia, joissa minun henkilökohtaiset mieleni kuvat antavat yhä enemmän myös katsojalle. Tämän työn pohdinnat ja oivallukset ovat saaneet aikaan myös sen, että uskallan luottaa mielikuvitukseeni ja minulla on varmempi olo töistäni ja niiden merkityksistä. En ole enää huolissani siitä, teenkö oikeanlaista taidetta ja onko se liian outoa tai vaikeaa ymmärtää, sillä taiteeni merkitys on itselleni niin suuri.

Mielikuviutus on tuonut teoksissani esiin asioita, joiden merkitykset selviävät minulle vasta myöhemmin, ja aion jatkaa tätä työskentelytapaa myös tulevaisuudessa. Vaikka

on tärkeää osata tulkita ja kertoa omista teoksista, niin koen, että jos alan liikaa miettimään, mistä jokin asia tulee mielikuvitukseni syövereistä, niin sillä voi olla hyvin rajoittava vaikutus. Aion kuitenkin jatkossakin teosten valmistumisen jälkeen tulkita niissä olevia asioita ja niiden merkitystä, koska koen sen tärkeäksi itseni kehittämisen kannalta. Haluankin jatkuvasti kehittää itseäni ihmisenä ja taiteilija. Kuitenkin parasta on, kun voi tehdä, mitä huvittaa.

6 YHTEENVETO

Mielikuvitus on osa mielessämme tapahtuvasta ajatusvirrasta ja intuitiivisesta vastosta, jonka kanssa teemme päätöksiä, oletuksia, unelmointia ja ympäröivän maailman tulkintaa. Kaikkea, mihin mielikuvitusta tarvitaan ei tule ajatelleeksi arkielämässä, koska se on niin väistämätön asia, mutta sen tiedostaminen voi auttaa kehittämään sen toimintaa taiteellisen työskentelyn välineenä. Mielikuvituksen koostumukseen kuuluu muistot ja kokemukset, intuitio ja rationaalisuus, mutta se on niin tiivis osa ajattelu prosessia, että sen erottaminen on vaikeaa. Mielikuvitus on helpompi huomata, kun tekee jotain luovaa, tiedostaa kuvittelevansa ympäristöön asioita tai uppoutuu fantasiioihin. Mielikuvitukselle ja intuitiolle on hyvä antaa vapaus ja tehdä teosta myös yhteistyössä teoksen kanssa.

Opinnäytetyö teosten prosessi alkoi vapaudesta tehdä, mitä minusta tulee ulos. Valmiit valkoiset taulupohjat antoivat tilaa luovalle prosessille, mutta teosten konkreettinen tekoprosessi oli kaikissa aika kaavamainen, vaikka sisällöt vaihtelivat. Koin, että tietty kaavamaisuus antoi hyvän potkun päästä teosten tekemisessä alkuun ja ideat syntyivät tekemisen lomassa hyvin luonnostaan. Teosten symboliikan tutkiminen auttoi minua ymmärtämään teoksiani ja sitä, miksi teoksissani esiintyy tiettyjä asioita. Yllättävästi symbolistisilla merkityksillä oli yhteyksiä omiin ajatuksiin ja kokemuksiin. Teokseni ovat minulle hyvin henkilökohtaisia ja niitä tehdessä käsittelen monia ajatuksia ja tunteita ja toivon, että valmiit teokseni herättävät ajatuksia ja tunteita myös katsojassa. Minua inspiroivien taiteilijoiden tapaan pyrin olemaan rohkea ja tuomaan oman sisäisen maailmani ulos.

Mielikuvitukseen nitoutuva eskapismi on ollut läsnä elämässäni jo pitkään, kun irtaudun todellisuudesta peleihin ja omiin tai tehtyihin fantasioihin. Taidetta tehdessäkin lähdän mieluummin kuvaamaan uusia mielikuvituksellisia universumeja, kuin todellisuutta. Eri taidesuuntauksia tutkiessa en pystynyt löytämään yhtä lokeroa mihin teokseni yleisesti kuuluisivat, mutta eskapistinen taide voi hyvin olla minun suuntaukseni. Positiivinen eskapismi teosteni kautta voi aiheuttaa helpotusta nykypäivän stressaavasta tilanteesta itselleni kuin myös katsojalle.

Tulevaisuudessa pyrin teoksillani välittämään tunteita ja ajatuksia vielä paremmin katsojille ja kehittämään omaa mielikuvitusta ja luottamusta oman mielen voimaan. Valmiiden teosten tutkiminen ja sisältöjen selvittäminen on selkeyttänyt omia ajatuksia ja aion jatkaa sitä tulevaisuudessa. Odotan innolla tulevaisuutta ja uusia teoksia, joita saan luoda. Olen matkalla oman suunnan löytämisessä, mutta tärkeintä on jatkuvan oppimisen ja vapaan luomisen loppumaton prosessi.

LÄHTEET

Adan, T. (2024). Symbols Based on Circles. Toth Adan. Haettu 6.3.2024 osoitteesta <https://thoth-adan.com/blog/symbols-based-on-circles>

Bosch, H. (1490 – 1500). The Garden of Earthly Delights [maalaus]. <https://www.art-news.com/feature/hieronymus-bosch-life-early-works-best-paintings-1202685134/>

Bussey, M. P. (2015). Intuition, Rationality and Imagination. Journal of Future Studies. [https://doi.org/10.6531/JFS.2015.20\(1\).S139](https://doi.org/10.6531/JFS.2015.20(1).S139)

Carrington, L. (1947). The Giantess [maalaus]. Yksityiskokoelma. <https://mustekala.info/leonora-carrington-ilmaisee-toissaan-kaipuuta-vapaudesta/>

Childs, D. R. (2019). In Defense of Escapist Art. Cherwell. Haettu 16.3.2024 osoitteesta <https://www.cherwell.org/2019/12/21/in-defense-of-escapist-art/>

Cirlot, J. E. (1990). A Dictionary of Symbols (toinen painos). Routledge.

Eastham, B. (2021). Do We Still Need Art as a Form of Escape? Frieze. Haettu 19.3.2024 osoitteesta <https://www.frieze.com/article/ben-eastham-escapism-2021>

Fletcher, S. (2018). Hieronymus Bosch. The Complete Works. Taschen

Fraquoh & Franchomme (2019). Clowns, Clowns Everywhere: The Meaning of Clowns, Jesters and Harlequins. Attire Club. Haettu 12.3.2024 osoitteesta <https://attireclub.org/2019/04/29/clowns-clowns-everywhere-the-meaning-of-clowns-jesters-and-harlequins/>

Garrett, H. (2014). Imagination and Art. Interalia Magazine. Haettu 22.2.2024 osoitteesta <https://www.interaliomag.org/articles/imagination-and-art/>

Johnson, J. J. S. (2020). Water Drops and Human Value. Institute for Creation Research. Haettu 18.3.2024 osoitteesta <https://www.icr.org/article/water-drops-and-human-value>

Jones, S., Cronin, J. & Piacentini, M. (2020). The Interrupted world: Surrealist disruption and altered escapes from reality. *Marketing Theory*, 20(4), 459-480. <https://doi.org/10.1177/1470593120914705>

Kind, A. (2016). *The Roudledge Handbook of Philosophy of Imagination*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315657905>

Mielen Ihmeet (2018). Meidän elämämme ovat enemmän mielikuvitusta kuin todellisuutta. *Mielen Ihmeet*. Haettu 22.2.2024 osoitteesta <https://mielenihmeet.fi/meidan-elamamme-ovat-enemman-mielikuvitusta-kuin-todellisuutta/>

Reponen, A. (2022). Leonora Carrington ilmaisee töissään kaipuuta vapaudesta. *Mustekala*. Haettu 20.3.2024 osoitteesta <https://mustekala.info/leonora-carrington-ilmaisee-toissaan-kaipuuta-vapaudesta/>

Rivers are Life Team, (2023). The Influence of Rivers on Culture. *Rivers are Life*. Haettu 13.5.2024 osoitteesta <https://riversarelife.com/articles/the-influence-of-rivers-on-culture>

Sand, K. (2019). Where Does Imagination Come From? Part 1. TEDxMileHigh. Haettu 22.2.2024 osoitteesta <https://www.tedxmilehigh.com/where-imagination-come-from-1/>

Sepper, D. L. (2013). *Understanding Imagination*. Springer. <http://ndl.ethernet.edu.et/bitstream/123456789/57573/1/39.pdf.pdf>

Stenseng, F., Falch-Madsen, J., & Hygen, B. W. (2021). Are there two types of escapism? Exploring a dualistic model of escapism in digital gaming and online streaming. *Psychology of Popular Media*, 10(3), 319–329. <https://doi.org/10.1037/ppm0000339>